

ТЕОРІЯ ЛІТЕХНІКА

ДЕЩО ПРО БАЛАДУ

Балада, як окрема форма поетичної творчості, стоїть на грані поміж лірикою та епосом. З ліричною формою споріднює баладу особливий, характерний для неї емоціональний настрій, без якого балада не була б баладою. В баладі поет не ховає свого ліричного хвилювання; під час оповідання про вчинки й пригоди людини він виразно співчуває їй, страждає і бореться своїм серцем разом з нею й робить чималі ухили в бік ліричних виявів свого власного почуття і настрою. Так само неприховані в баладі й погляди та міркування самого автора. В баладі, як і в ліричних жанрах поетичної творчості, немає „епічного спокою“, немає супокійного опису чи розповіді, тут на першому місці ставлення самого автора до події і долі людини, „героя“. Але ж балада — не ліричний твір. Одрізняє її од ліричного твору те, що предметом, об'єктом її тут не сам автор-поет (як це завжди буває в ліриці), не його почуття, настрої, думки, а хтось інший — „герой“ (чи той герой є індивідум, чи колектив — без різниці); почування і настрої, пригоди і вчинки, характер і доля того героя — ось об'єкт балади.

Далі балада різниться од ліричного твору ще й тим, що вона має фабулу, що тематика її фабулярна, а цього теж не має жодний чисто-ліричний твір. Фабула ж це — ланцюг, перебіг подій, зв'язаних між собою логично-причинним і логично-часовим зв'язком. Всі ці події, зв'язані між собою в одну цілість, тримаються певної людини, певного місця і часу. Всього цього в ліриці немає, та зате отака фабульність є в епічних творах. Отже з епосом балада споріднена фабульною тематикою, що так сама притамана (властива) баладі, як і емоціональне забарвлення. До епосу близька балада і об'єктом свого зображення. Тільки ж балада і не епічний твір, бо в неї немає, як ми вже згадували, „епічного супокою“, немає „об'єктивності“, а суб'єктивне ставлення до долі героя тут оголене.

Отже балада, як окрема форма, належить до лірико-епічної словесної творчості, як і „лірико-епічна поема“. Розмежовувати баладу й таку поему досить важко. В обох цих жанрах лірико-епічної творчості є елементи лірики (емоціональна настроєвість) і елементи епосу (фабульна тематичність). Так балада, як і поема, беруть теми з історичних, легендарних, чи побутових подій. Дехто з теоретиків поетичної творчості, одмежовуючи баладу від епічної, описової і дидактичної поеми — не згадує „ліричної поеми“, а зачисляє її просто до балади. Зрештою і самий термін „лірична поема“ в теорії не досить виразно окреслено: в той час, як одні розуміють тут взагалі поему з ліричними виступами від фабули, то інші знову називають ліричною поемою кожний трохи довший ліричний твір, що має хоч би тільки б деякий натяк на фабульність. В розмежуванні балади й ліричної поеми натрапляємо на такі самі труднощі як і в розмежуванні оповідання і новели. На заході зараз всі оповідання називають новелами, а всі ліричні поеми — баладами. А втім — під баладою в різні часи щось цілком різне й розуміли.

Назва балади походить з романських літератур (провансальська Balada, італійська balata, французька ballade, од слова середньо-латинського ballare — танцювати (од цього слова пішли назви: бал, балет і. т. п.).

Отже колись, за середніх віків балада — це була пісня до танцю, як теперішня українська коломийка, чи шумка, або російська „частушка“, чи польський „краков'як“. Як теперішні пісні до танцю, так і первісна „балада“ була чисто ліричною. Темою її були: кохання, весна, ревності, то-що. Але ж вже італійські славнозвісні поети — Данте-Аліг'єрі в книжці своїх поезій „Нове життя“ („*Vita nuova*“) та Петрарка дали кілька балад, як ліричних віршів, зовсім не зв'язаних з танком. Під кінець середньовіччя у північній Франції витворилась т. зв. канонічна балада — тоб-то балада зі старого строфичною будовою. Уявляла вона з себе само ліричну поезію з трьох-чотирьох строфок, при чому кожна строфка складалася з вісьмох, чи десятих віршових рядків (по вісім, чи по десять складів кожний). Пізніше до такої балади почали додавати вступ (посилку) „*envoi*“, що складався з таких самих чотирьох рядків на ті ж рими, що й уся балада. Такі строфки, як в „*envoi*“ закінчувались одинаковим рядком-приспівом (*refrain*). Канонічна балада стала класичною у Франції 14—15 в. в. Над нею попрацювали французькі поети: Е. Дешамп, А. Шарт'є, Шарль д'Орлеан, Христина Пізанська, Фр. Вільом, Кл. Маро й інші. Особливої тематики ця канонічна форма строфичної будови не мала, як не мав її і сучасний їй сонет. Проти неї в 16-му віці виступила ціла низка французьких письменників, як Ронсар, Дю-Белле, а згодом і теоретик нормативної поезики Буало. Балада на цілих 100 літ зробилася немодною. Аж в минулому віці поспробували її відроджувати у Франції Теодор де Банвіль та Франсуа Коппе. Відродити баладну канонічну строфу їм так і не вдалося. В українській літературі немає жодного зразка баладної строфичної будови, але в Польщі й у Росії пробували її прищепити, розуміється, невдало. Зразки цієї балади знаходимо в Брюсова, Кузьміна, Гумільова і т. п.

У 18-му віці появилася нова балада, з вільною строфичною будовою. Запровадили її до літератури англійські, французькі й німецькі романтики. Це вже був епічно-ліричний вірш з історично-легендарним і фантастичним змістом, з виразною фабульною конструкцією. Цей жанр має свої початки в усній народній творчості, і романтики, що так цікавилися народними піснями та повір'ями, перейняли його з фольклору своїх народів. Слав'янські народні балади живуть і до нині в устах народних співців. В укр. народній творчості відомі балади: про невістку, що стояла тополею, про сестру та брата, що стали квіткою „братик і сестричка“, про дев'ятьох розбійників і їх сестру Ганну, про полонянку-матір, що потрапила в рабину до своєї власної дочки й т. д. Елемент фантастики й легендарності — невід'ємний у цих народних баладах. Тут одбилися різні народні повір'я, народний світогляд і мораль народу. Такою бачимо ми баладу і в романтиків, тільки що романтики не цурються й історичних тем, надаючи їм фантастичного забарвлення, накидаючи на історичні події й на історичних осіб своєрідний серпанок чудесного, таємничого, нерозгаданого. Шевченко в романтичний період своєї творчості написав чимало таких балад, що наслідують народні („Русалка“, „Лілея“, „Утоплена“, „Причинна“). Ще до нього українську баладу написав Л. Боровиковський („Маруся“), але це було наслідування російської балади Жуковського („Светлана“), написаної за німецьким зразком Біргера („Ленора“). Так само чуже наслідування уявляє з себе і „українська балада“ Гулака-Артемівського („Рибалка“), що написав свою баладу за зразком німецької балади Гете („Рибалка“). Шевченко перший в українській літературі дав кілька своєрідних зразків балади за народними баладами.

Поети 18-го віку йшли за зразками старовинних пісень менестрелів (співців мандрівних: трубадурів, труверів, міннезінгерів, як їх назива-

вали різно по різних країнах). Відомі були пісні англійських менестрелів (14 вік) та шкоцькі балади. 1765 р. англійський письменник Томас Персі опублікував свої „Рештки старої англійської поезії“ в кількох томах і цим своїм збірником англійських та шотландських балад збудив зацікавлення до цього жанру народньої поетичної творчості. Це вплинуло на розвиток смаку до таких балад і почались наслідування народньої балади в Англії, Скандинавії і Шкодії. В Англії звернуто увагу на цілий цикл балад про Робін Гуда та інших ватажків розбійників. Баладною творчістю зайнялись насамперед англійські письменники Роберт Борнс, Вальтер Скот, Кольрідж Сауті, Кемпбел і т. ін., що запровадили баладу до літератури штучної. Це була лірично-епічна поезія невеликого розміру з різним метром. Тільки зміст виявляв, чи твір баладний, чи ні. Епічну тему така балада викладає переривчасто, фрагментарно залишаючи широкий простір для уяви читачів. Епічна тема окрашена тут ліричним настроєм, частіш усього понурим, меланхолійним. З початку героями в баладах були історичні особи, їх вчинки й пригоди, але де-далі брала верх фантастика, елементи чудесного, надприроднього, надзвичайного. Велику роль одіграла в житті героїв і в ході подій незгліблена доля, судьба, „рок“ фатум, якого не обминеш. Надто великі пристрасті родять великі страждання, жахи. Так у Біргерівій „Ленорі“ дівчина кохає до божевілья померлого юнака і викликає його чарами з могили до себе, через що й гине. (Цю баладу переспівав у нашій літературі Шевченківським розміром О. Ю. Федькович „Мерлець“). У Шевченка в „Прийнятій“ і в „Тополі“ сама фабула з таким самим жакливим забарвленням. Подібне в баладі Гете „Наречена з Корінту“ і в баладі Шіллера „Геро і Леандер“. Подібність сюжетів у різних авторів пояснюється не тільки запозичуваннями та наслідуваннями, а й тим, що основа штучних балад у баладах народніх, а ці в різних європейських народів однакові. Взяти хоча-б старо-шотландську баладу зі збірника Персі, де мова про брата, що повертаючи з чужини взяв собі як жінку свою рідну сестру, не знаючи хто вона. Ця балада подібна до української балади, що співає про брата, який повернувся з-за Дунаю і взяв за жінку свою рідну сестру, так само не знаючи, хто вона йому.

Під кінець 18-го віку рямці балади поширено. Найбільше за це подбали німецькі поети Біргер, Гете, Шіллер, Брентало, Уланд і Гайне. Гете і Шіллер кидають народній ґрунт і беруться опрацьовувати в баладах античні теми (Шіллер: Геро-Леандер, Перстінь Полікрата, Порука, Журавлі Ібіка, Касандра і інш.; Гете: Карінтська Наречена, Бог і баядерка і т. інш.). Шіллер пішов ще далі: він створив нові зразки т. зв. алегоричних балад (Пегас у ярмі, Дівчина з чужини, Прочанин, Заслонений образ у Саїсі, Поділ землі і т. д.).

У 1838 році в Англії вийшов перший збірник народніх балад Уайльда. Це було стимулом до появи баладної творчості не тільки в Англії, а й у Франції, де англійську баладу наслідували Мільвуа, Ферер де Нерваль, Віктор Гюго та інші. Найкращі балади в Польщі писали Міцкевич, Мальчевський, Словацький, а в Росії крім Жуковського ще Пушкин, Лермонтов, Ол. Толстой та інші. В українській літературі крім Шевченка й Федьковича балади зустрічаємо ще в Старицького, Кузьменка, Франка, Грінченка, Українки і ін.

Хоч балада 19-го віку й немає вже своїм змістом боротьбу людини зі своєю долею та з надприродніми силами, що їх вивітрив матеріалістичний світогляд, але всеж таки на ній залишився деякий димок, серпанок незвичайного, залишився так званий „баладний настрій“, баладний тон, що показує факти і героїв у трохи зміщеному плані, залишився романтичний вогник. Так, наприклад, у баладі німецького поета

Зайделя „Вбитий салдат“¹⁾: труп убитого вояки лежить незнайдений, всіма позабутий, неоплаканий. В той же час його батько й мати вже певні, що він помер, бо „раптом годинник став“. Батько вбитого і його кохана дівчина посилають йому маленькою хмаринкою свої слюзи, щоб він без сліз не лежав „у далекім, чужім краю“. У баладі Л. Брахман „Колумб“ така незвичайність: в той час, коли Колумба збунтовані моряки хочуть вкинути в море і тягнуть уже за борт корабля, раптом показується земля і Колумб одкриває Америку. В баладі Алмерса „Матрос із Галліг“—герой довгий час просить од капітана відпустки додому, але капітан все одтягає час відпустки. Коли матрос хоче вже тікати, раптом довідується, що його село, разом з його дружиною і дітьми затопило море вже два роки тому, і що йому нікуди вертатися. Тоді герой хоче втонути саме там, де було його село. В баладі О. Ернста „Ніз Рандерс“²⁾ мати не пускає свого сина, щоб він ішов рятувати з розбитого корабля на морі останнього чоловіка, забутого рятівниками. Але син таки рятує нещасного і приводить до матері її другого сина, свого брата і т. д. і т. д. Але трапляються балади й без цього серпанку, надзвичайного, напр., „Дитина над криницею“ Геббеля: няня спить, дитина прокинулась і біжить до криниці, заглядає в неї—ще хвилька і дитина впаде, бо її кличе до низу з води подібна до неї дитина. Раптом випадає з рук дитини жмуток квітів, образ у воді розбивається і дитина налякана цим, тікає од криниці. Тут і натяку на щось надзвичайне немає, але є баладний настрій, баладний тон. Автор боїться за дитину й цей страх передається й читачеві.

Вже німці—Гете, Шіллер і Гайне—далеко одійшли в своїх баладах від наслідування народньої творчості. Згодом баладою почали називати поему з незвичайним чудесним змістом, потім елемент цієї фантастики помалу відпадав і зараз під баладою розуміють фабільний вірш (Терещенко, Яновський, Шкурупій, Сосюра). Балада зараз в занепаді. Пробували її відродити в Росії пролетарські поети під назвою „Комунера“ (Н. Тихонов і ін.), але поки що це не вдалось. Бракувало цим „комунерам“ баладного тону, незвичайного настрою.

Дм. Загул

¹⁾ Баладу було видруковано в № 2 „Плужанина“. ²⁾ Див. ст. 12 цього №, крім того одну баладу Шіллера вміщено в № 4. Ред.

Гість з Червоної Флоти в редакції „Плужанина“

(зліва: А. Панів, М. Биковець, гість Ів. Шевченко)

ЛІТЕРАТУРА І ШКОЛА

ПРО ЛІТЕРАТУРУ В ПЕДТЕХНІКУМАХ

Питання про стан в сучасній школі одної з дисциплін соціально-економічного циклу, а саме літератури, є дуже важливе, хоча не освітлюється зовсім, або надто мало на сторінках журналів і педагогічних і літературних. А обговорення таке потрібне і про методи, і про плани, і про зміст роботи.

В галузі поставленого мною питання на сьогодні є цілком ясними такі пакти:

1. Література, як частина мистецтва, є одною з ідеологічних надбудов, що систематизує і організовує певний мистецький матеріал—слово.

2. Літературу минулого — Заходу, Росії, України — треба знати, як ілюстрацію різних економічних доб, різних своєрідних варіантів в кожній країні.

3. Літературні явища, як ілюстрація, завершують розуміння складного плинного процесу — зміни економіки, виробничих відносин, класових перегруповань.

4. Література, як ілюстрація, відіграє велетенську роль що до утворення цільного світогляду, як прийняття і оцінки різних фактів життя.

5. Літературу минулого, особливо класиків, треба знати, бо без знання великих майстрів слова минулого ми не зможемо посуватися вперед.

6. Літературу минулого треба знати і розуміти і з боку формального, бо інакше ми не зможемо розібратись в складних моментах літератури на сьогодні.

7. Марксистський метод вивчення літератури, що включає і критичний аналіз художніх вартостей твору, будови, мови — дає чудові привабливі перспективи що до відкриття нових світозорів в галузі літератури.

Марксистський метод, крім естетичної насолоди від літтвору має дати, як каже тов. Луначарський, велике почуття радості в процесі творчого знання, від відкриття та усвідомлення нових і нових явищ.

8. Літературу має завданням організовувати почуття громади, як казав В. Блакитний.

Це абеткові істини сьогодення, після підкреслення яких сміло й рішуче можна сказати:

Вага знання літератури надзвичайно велика. А до цього зараз же треба додати другу істину сьогодення — широкі кола суспільства до читки літературних творів та аналізування за марксистським методом не підготовлені.

Питання, що маю зачепити, для Харкова, як центра, може здатися дрібним, зайвим. Але я хочу сказати, які думки з'являються на провінції, думки, що, можливо, обумовлені обставинами провінціального життя. Я б зараз дуже хотіла уникнути узагальнень, а тому за вихідну точку беру свою округу.

Кремінчуцька округа має два педтехнікуми, один в самому Кремінчуці, другий в Олександрії. Що - року кожний з зазначених педтехнікумів (точні дані маю лише за Кремінчук) випускає 30 — 45, а іноді, як, наприклад, в наступному році, і більше молодих червоних учителів. Вони зараз же після закінчення ідуть працювати головним чином по селах, хуторах, переважно в чотирьохрічці, а іноді на старші гуртки семирічкі, головним чином на дисципліни соц.-економічного циклу.

ЦЕНТРАЛЬНА
НАУКОВО-УЧЕБОВА
БІБЛІОТЕКА

Педтехнікум в значній кількості випускає учителів — комсомольців, або й позапартійних, яких виховано, як громадських діячів, що мають на селі крім школи охопити всі галузі освітнього та громадського життя.

Чи потрібно ж такому молодому червоному вчителю добре знати літературу, розуміти за марксистською методою літпроцес, чи потрібно йому самому не лише для себе, для свого світогляду й культурності, а й для роботи — бути знайомим з самими літтворами безпосередньо? Чи потрібно йому, крім розуміння методу, самому знати літтвори, аби їх використовувати в своїй культурній роботі так з дітьми, як і з дорослими?

Я гадаю, що з усіх технікумів педагогічний в цьому питанні відіграє особливу роль. Для майбутнього педагога на селі, який має одержати всю зброю, щоб виховувати потрібне Радянській Державі суспільство, безпосереднє знання літтворів надзвичайно важливе.

Лекційним методом, навіть з елементами бесіди, викладати літературу в педтехнікумі неможливо.

Метод залежить від дисципліни і від складу аудиторії.

З ким ми маємо справу в педтехнікумі, з якою сировиною? В найкращому випадку студент педтехнікума перед тим скінчив профшколу, а, здебільшого, трудову школу на селі і буває так, що кілька років тому.

З літературними творами такий учень знайомий мало, майже нічого не читав (за рідкими винятками), крім де-кількох книжок українських авторів. Західної літератури не читав зовсім, російську зрідка.

Читати не уміє, аналізувати не уміє. З таким багажем вступає до педтехнікуму. І от маємо — за планом Наркомосу на першому курсі літератури немає зовсім. На другому починається з 2-го триместру. На 2-му та 3-му триместрах маємо по 2 год. на тиждень.

Охопити треба літературні явища на другому курсі до... промислового перевороту в Англії.

Цікавість до літератури у сучасного студента педтехнікума велика.

Що має робити педагог?

Педпраця це — живе діло, програм — не судовий закон, педагог має підходити діалектично, але бувають випадки, коли ніяка діалектика виходу не вкаже, не попсувавши справи.

В даному разі так і є.

Чи можна тут знайти вихід в таких словах — урізуйте, пристосовуйте?

Я гадаю інакше — урізувати неможливо. Завдання педтехнікуму серйозні і великі, з ними він в більшості справляється. Програм Наркомоса по літературі гарний, складений за єдино можливим комплексним принципом, за розподілом по економічних добах. Скоротити його можна дуже мало, і скорочення не порятунок. На мою думку питання можна розв'язувати лише в такий засіб:

1. Методи викладання літератури на педтехнікумах мають бути переважно активними, з великою кількістю моментів колективної праці.

2. В години класної роботи обов'язково, як одним з складових елементів, має входити колективна читка та читка-проробка ланкова.

3. Література має бути на 1, 2 та 3 курсах.

4. Кількість годин сама мінімальна пересічно — 3 год. що - тижня (це дасть подвоєння кількості годин).

5. Літаналіз має охоплювати і моменти формального характеру, чого вимагає і марксистська критика. При зазначеній кількості годин це буде можливим.

6. При викладанні літератури, як момент методи роботи, потрібно використовувати схеми, графіки, які дають величезні наслідки що до

усвідомлення літпроцесу, увязки з добою, знання окремих творів. (Це питання методу і вимагає більш детального освітлення).

До цих висновків я прийшла на протязі останніх років своєї праці по літературі в педтехнікумі. Виходів із скрутного становища я невпинно шукала, ці шукання були часом дуже цікавими, давали цінний матеріал для певних висновків в справі методики літератури. Але на сьогодні я лише зупиняюся на тих непохитних висновках, які я згрупувала в вісім вище поданих пактів. Гадаю, що їх варт винести на широке обговорення і останнє може дати позитивні наслідки.

Кремінчук

І. Крем'янська

ГОЛОС МАЛЕЧИ

По харківських кіно-театрах нещодавно демонструвався фільм „Тарас Шевченко“. Біля театрів стояли дошки з фотографіями окремих моментів фільму. Коли доводилось проходити проз ці фотографії — чого тільки й не наслухаєшся там, яких тільки „глядачів“ і не побачиш... Службовці, червоноармійці, селяни, діти, особливо діти. Тут вони цілими юрбами, ватагами. Протискаються найближче до фотографій та й диспутують.

— Ето, как умерла у Тараса мать, так ему кушать не давали — чую вимову хлопчика-росіянина, що показує на одну з фотографій, пояснює своїм товаришам.

Дітей кіно так захоплює, як може нікого з нас. Діти намагаються всякими правдами й неправдами пробратись до театру. Подивіться, скільки їх товпиться завжди біля дверей.

Фільм, коли він вдало скомпонований, дає дітям свіжі почуття, примушує переживати, копіювати „героїв екрану“.

Так ось же про „Тараса Шевченка“.

Цей фільм розрахований на дорослих, але прислухайтеся до дитячих голосів. Вслухайтесь...

Мені довелось бути в театрі разом із дітьми Хар. школи під час демонстрування цього фільму (перша серія). Перед початком сеансу дехто з дітей, що вже бачили фільм, розповідали іншим найцікавіші моменти.

Ось світло погасло й на екрані виплило число „1814“ — рік народження Шевченка. Далі: „Малий Тарас у колиці“.

Діти, що поруч мене, всміхаються — гарненький...

А потім кадри, один за одним. З'являться й зникнуть. Сльози або радісну усмішку викличуть. Демонструється смерть матери, батька, а у дітей сльози. Тихенько, тихенько плачуть, а тоді й у голос. З якою жалістю й болем переносять вони страждання Тараса, а погляньте, що світиться в їхніх очах, коли на екрані Енгельгардт або поміщиця. Ви чуєте позад себе й поруч голоси нечисти, огиди.

Мені вдалося зібрати дитячі рецензії про цей фільм. Наведу кілька з них, характерних. Кілька рядків, що свідчать, як дитяча аудиторія сприймає, розуміє...

Отже:

„Мені було дуже жалко Тараса Шевченка. Мені дуже подобалось, як він удрав від матері. І як він построїв хату і как Оринка йому носила їсти в цю хатку“.

Це пише дівчинка дев'яти років.

— „Мені було жалко Тараса, як його пихнули у сніг. Мені дуже подобалось, як він котився з гори“.

— „Я так плакав, коли мати била Тарасика“.

Так приймають діти другої групи.

Далі:

— „Я не могу писать, мені дуже жалко Тараса, як над ним ізнушались—“ закінчує своє вражіння дівчинка 13 років.

Дітям четвертої групи найбільш затямались ризики Тарасового життя, це: панська ялинка, залізні стовпи та смерть батька під нагаями за наказом поміщиці. Майже кожен з них це відмічає й відзначає гарну гру артистів та краєвиди України.

Кирилівка, Дніпро, ось куди линуть дитячі думки. Ось що про це кажуть вони:

— „Мені дуже сподобалась декорація, інакше кажучи різні види нашої України, де виріс Т. Г. Шевченко. Бачивши це так і хотілося б поїхати та теж подивитися на той широкий Дніпро та інші красиві місця“.

З радісною усмішкою читаєш газетне повідомлення, що ВУФКУ має в своєму виробничому плані дати фільм „Україна“— природа, побут, виробництво.

Яка це велика допомога школі!

Дитячі вказівки підкреслюють це, нагадують про потребу такого етнографічного фільму.

Коли дорослі плачуть в театрі в час сеансу, коли у дорослих повстає ненависть до „старого панського“, то що ж може виникнути у дітей! Діти тепер уявляють собі панщину, діти ненавидять минуле. Вони відзначають Тарасову боротьбу, вони з пошаною ставляться до нього. Не дивно, що діти так щедро присвячують вірші Шевченкові. Ось один, що написав хлопчик 5-ої групи в кінці своєї рецензії:

„Не видно як сонечко сяє
На Вкраїні тепер
Воно заховалось на віки
в сирую землю.“

Спи Тарасе! Твій заповіт
Ми виконали і розбили
пута, котрі кували
тоді твої руки“.

Хлопчик добрав, що тоді були за часи. „Пута“— ось що.

Або:

— „ця картина яскраво нам показує, як жили пани й селяни в той мент“.

На кінець наведу ще рецензію учня 6-ої групи, що дає повну картину, як сприймають фільм діти:

— „Дивлячись фільм „Тарас Шевченко“ бачиш тогочасні знущання поміщика над селянами, безвихідне становище селян з ярма кріпацтва, бачиш всю ту неправду, що панувала в той час.“

В фільму „Тарас Шевченко“ артисти чудово виконали свої ролі, а тим дали справжню картину кріпацтва. При такій постановці видно як склалися характер та психологія Т. Г. Шевченка, чим пояснюється те, що попавши до Петербургу, ставши вільним, він не забув свого поневоленого народу. Видко з фільму, як Шевченко борючись й помер. В фільмові яскраво виведено тип Шевченка. Починаючи з його дитячих літ ми бачимо, що він не є звичайний хлопчик. Коли вмирає Шевченкова матір, він переживає цю втрату дужче інших дітей—своїх братів та сестер. Далі вже юнаком він хоч і попадає в кріпацьке ярмо, але все ж не губить надії на звільнення всього селянства.

Найвиразливішими моментами в Тарасовому житті є смерть матері, побіг від дядя, звільнення його від кріпацтва, іспит в Академію та коли він побачив надрукованим в перший раз свої твори. Взагалі всі типи виведені яскраво, що робить фільм дуже гарним. Про фільм треба сказати, що він дуже змістовний і вичерпує весь матеріал (оскільки це можливо в кіно-фільму). Фільм „Тарас Шевченко“ треба продвинути у всі глухі закутки УСРР, в найглухіші села, де він відіграє роль не тільки ознайомлення з біографією Шевченка, але й дасть бідноті зрозуміти свої права.

В. Різниченко

ПОТОЧМі МОПАТКИ

НА МОГИЛІ Т. ШЕВЧЕНКА

Пароплав з Києва відходив о 6-й вечора, таким чином у Канів ми мали приїхати перед світом. Але пароплав, як водиться, запізнився, і тепле травневе сонце радо нас вітало, коли наш „Комунар“ сиплим голосом послав привіт Каневській пристані.

Від пристані до могили ще верстви $1\frac{1}{2}$, дорога йде берегом Дніпра, по - під величезними горами.

Спокуса проїхатися Дніпром до могили була така велика, що майже на торгувалися, сіли в рибальський човен (так було зручніше оглядати гори та байраки) і скоро побачили на горі велику постать пам'ятника, оточеного густими деревами.

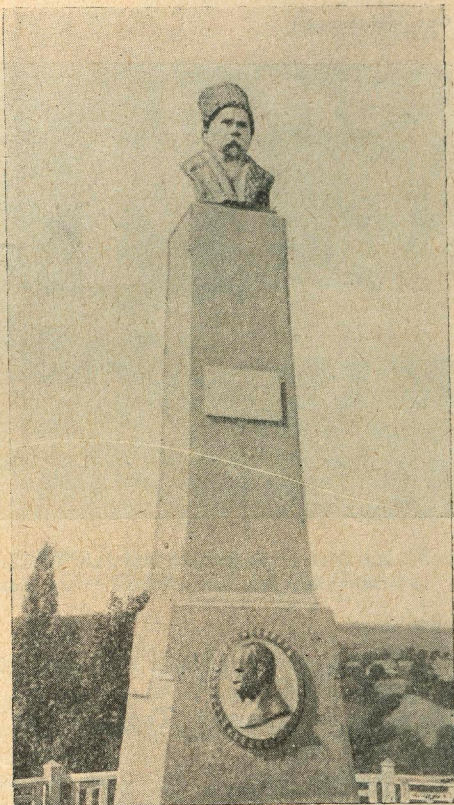
Могила на високій горі, і як відкривали в 1923 році новий пам'ятник Шевченкові (а той історичний хрест скидали), тоді ж було відремонтовано і сходи на гору, бо гора таки „крутая“ і так спроста не злізеш. То ж і тепер почвдали ми по тих сходах, одночасно рахуючи скільки ступнів. Налічили їх щось чи 333 чи 332. Але це ще був не кінець. Поверх сходів йшла вже пологіша гора, що заросла деревами й кущами і ховала, і могилу, і Дніпро. Чистенька доріжка раптом розділилася на дві. Ми стали: кудю йти? І вирішили — ти йди вправо, а я піду вліво. Ще хвилинка і ось ми коло могили.

Ніч без сна на пароплаві, загальна зморенність в дорозі — перестали відчуватися тут на могилі. Не треба бути ліриком, а тим більше сантиментальною людиною, щоб все ж таки не відчутти краси цього місця. Ранкове сонце вже посилало тепле проміння, вітерець знизу, від Дніпра, ласково повівав, навколо шуміли тополи та осокори, але всюди була така дивно-приємна тиша, такий спокій, що мимоволі спадала несподівана думка: ех, як би тут на зовсім лишитися — ну й хороше!

Там внизу далеко шумів Дніпро, згори його хвилі здавалися жовто-бурими, турботними і холодними. Але то згори. Бо коли ми вдень спробували прохолоди Дніпрових хвиль, Дніпро привітав нас мило й гостинно, як віками примає кожного, хто йде до нього.

Перше враження завжди кажуть, сильне і необ'єктивне. Трохи заспокоївшись, почали ми оглядати могилу вже оком журналіста, з тією уїдливою думкою: а чи нема тут якого безладдя, чи ляпсуса?

Фот. Мих. Биковця

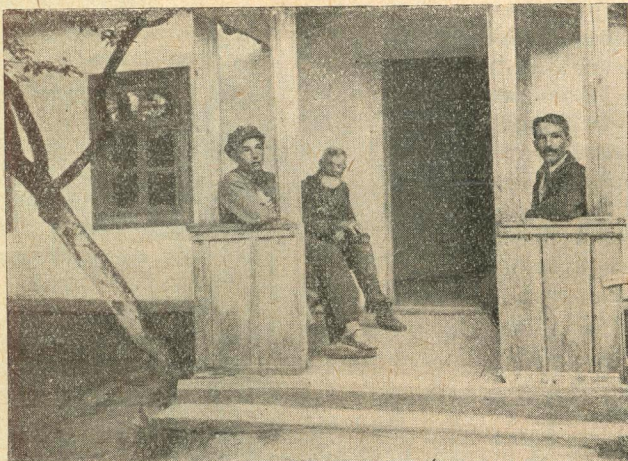

Новий пам'ятник на могилі Т. Шевченка під Каневом

Гори, ліс, „і Дніпро, і кручі“ — були бездоганні. Мало того — вони були прекрасні.

А пам'ятник, а хата?.. Тут багато єсть такого, що викликає обурення. На могилу ведуть сходи — кам'яні, добрі сходи. А до сходів попадають через арку, таку таки ганебно-примітивну, що стає соромно і боляче і за наші комітети охорони пам'яток, і за наш Наркомос і т. п. Арку зроблено з тоненьких дощок, пофарбовано її „під мрамур“, але вітри та сонце не подивились на цей мрамур, і між дошками арки маємо великі щілини. Дощки зовсім тепер не схожі на мрамур. На горі арки намальовано портрет Шевченка — хто його малював — невідомо, але паскудно таки намальовано. Добре, що наше око механічно звикло до портрета Шевченка, а проте й тут повстає сумнів: „Хіба то Шевченко?“ Вище Шевченка радян-

Фот. Мих. Биковця

На ганку хати коло могили Т. Шевченка
(посередині — сторож — дід Іван)

ський герб і слова з заповіту. Ця вся арка робить страшенно мізерне вражіння. З боків сходів маємо простеньку огradку в стилі „Кобеляцького модерну“. Вона так страшенно не пасує до оцієї місцевості, пам'ятника, самого Шевченка. Там, де був хрест, маємо на дості височенькому постаменті погруддя Шевченка. Погруддя, як погруддя, але чому воно бронзою пофарбовано в золотий кольор, чому Шевченка зробили божком — знову секрет тих, хто цю могилу впорядковував. Не личить воно Шевченкові!

Приємне вражіння робить барельєф Шевченка на постаменті. З трьох інших боків прибито ще барельєфи — окремі моменти з автобіографічних поезій Тараса. Тут Перебендя співає, далі — в школі у д'яка і т. п.

Ідемо в хату. Сьогодні виключний день — немає жодної екскурсії, що з року в рік величезною повіддю відвідують могилу. Нас зустрічає дід — той дід Іван, що вже 45 років охороняє могилу. Цікавий дід. Вітаємось, ділимося вражіннями. Скільки таких вражінь переслухав дід Іван, бо не можна ж не поділитися цими вражіннями. Дід Іван розпитує, — хто ж ми такі та що робимо? Журналісти — але це для нього чуже слово. Кажемо: та ми пишемо по газетах.

— Так, так — дід таких бачив уже не раз, приїздили, писали. Ідемо з дідом у садок, потроху розмова жвавшає і дід розповідає нам, як тяжко жити тут зимою, коли снігом замітає все й могилу; що вже тяжко йому старому воду з криниці від Дніпра на гору носити. Дід — удівець, він сам господарює, ходить коло дерев, що 45 літ тому посадив, садить квіти і пильнує охайности.

— Отак, як бачите. Влітку у нас весело: люди приїжджають, розповідають, я їм могилу показую, а от зимою, як подме сіверко, як скує мороз Дніпро — то з хати не вилазь.

Розмова переходить чомусь на релігійну тему. Дід нам розповідає про свої пригоди на Дніпрі. Дід вірить в чудеса. Та і як не вірити. Ось, слухайте його пригону:

— Було це мабуть років з 25, а може й більше. Тут у нас гончарі живуть і через Дніпро човнами на той берег відвозять і продають. Отож і я — нагрузив повен байдак горшками. Везу, а вітер такий різкий та холодний — все мені напротив. Ось став сніжок падати. Одвіз я, поскідав горшки, та знову пливу. Да, звідти сюди легше було. А воно вже вечір заходить. Знову погрузив повен байдак. Став плисти — сніг б'є в очі, забиває, ледве веслом повертаю. Виїхав на середину Дніпра — нічого не видно, а вітер мене збива, а вітер мене збива. Нічого не вдію. Змерз, руки поклякли, байдак мій повернуло, хвиля б'є. Таке, ніби кінець приходить. І відчай напав. Склав я руки, молюся богородиці. А сльози з очей — кап, кап, кап. Ну, думаю, на Дніпрі родився, та на Дніпрі доведеться й умерти!..

Фот. Мих. Биковця

Коли це байдак штурсь. Що це, думаю? Мацаю веслом — беріг, підпишаюсь, — аж воно мене до берега прибило... Значить, таки рано помірати! Ось, бачите і досі дід живий!

Дідові очі пронизливо дивилися на мене ніби випитували: а що ти, хлопче, як думаєш: чудо це?

Я розчарував діда: — То така вам, діду, доля! Ми, молоді, не віримо в чуда. То так вийшло!

— А може, може. Хто й зна! Бач, тепер люди і в бога не вірять, а живуть і щасливі. Хто й зна, може воно так і слід. А я, бачите, старий. Ото, як було відкриття пам'ятника, понаїзд-жало сюди багато, багато - о - о... тай кажуть мені: а ви, діду, познімайте ікони у себе в хаті, воно не личить. Я й зняв. Раз помагається, хай буде так!

Дід замовк, голову звисив на груди.

— От, як було відкриття пам'ятника, мені й кажуть: ну, діду, йдіть на могилу, як ото завжди ходите! Я собі ціпочок в руки, іду похнюпившись... коли кажуть: уже, діду! Готово! Бач, вони мене знімали, ото на живі картини, а я старий і не знав, хоч би було причепуритися трохи, та бадьоріше дивитися, а то йду собі так!..

В хаті по стінах плахти, велика книга, щоб розписуватися, портрет Шевченка, а в кутку — картина: сидить кобзар грає, а навколо люди. В хаті лави, маленькі вікна, на ганочку лавки і так хороше там сидіти. Полуднєве сонце вже жарко припікало, а на ганку з тихою розмовою діда так затишно.

Пароплав наш мав забрати нас і повезти далі аж другого дня ранком. Треба було чекати його хоч на пристані, хоч тут на могилі. Вирішили йти на пристань і там перебути ніч. Але на пристані нас зустріли блощиці (так, любий читаче, і коло могили Шевченка блощиці люто кусають!). Тож поназбирали ми чагарнику, розіклали на березі Дніпра ватру тай просиділи за розмовами аж до ранку.

Тихо шуміла вода Дніпрова, з-за другого берега зходив червоний місяць і кокетував з хвилями. Навкруги була тиша, спокій...

Один із барельєфів пам'ятника Т. Шевченкові на могилі під Каневом
(„Перебендя“)

— Як хороше було, — звернувся до мене мій супутник, — залишитися тут назавжди. Тихо, немає галасу вулиць, геть зникли всі турботи.

— М-да, воно то так! А чи довго б прожили тут у цьому спокої? Воно й Шевченко мав і прохав брата свого Вартоломея купити йому садибу під Каневом, та навряд чи всидів би! Уявіть собі зиму, все занесено снігом, вітер, холод! Так спочити — тут гарно. Людину завжди тягне до життя, до боротьби, а тут могила, спокій, спогади. Ні — тут довго прожити неможна! Ото хіба дідусь — він 45 год сидить, але хіба він учасник життя?! Його все обходить...

Далеко за горами протяжно подав знак пароплав. Треба було збиратися їхати далі. На пристані просипалися люди. Сонце обіцяло скоро вискочити з-за Дніпрових берегів. Починався новий трудовий день і своїми турботами забирав людину.

Ще один погляд на Чернечу гору, на стрункі тополі... на мирний плоскіт хвиль. Ще хвилинка і пароплав скаламутив лоно Дніпрове, й ритмічними рухами машини тягне з цього царства могильних спогадів до дійсного бадьорого життя, до потужної боротьби за те, про що Шевченко тільки сномарив, про що Шевченко і не міг знати.

Мих. Биковець

АГОВ! П'ЕСИ!

Був „чудовий ранок“ весняний 1924 року. Чудовий тому, що селянський революційний письменник Луговий закінчив дві п'єси: „Нова сільрада“ та „Комсомол на селі“. Ви розумієте — закінчив — значить дописав останні сторінки, поставив своє прізвище, адресу. Почту відчиняли в селі Устимівці таки пізнувато і наш селянський революційний драматург ледве діждався, доки не здав своєї п'єси на адресу: Харків, Репертуарна Рада...

Був не менш чудовий ранок весняний 1925 року, коли селянський революційний драматург Луговий підписував умову на видання своїх п'єс. Він радісно виходив з помешкання ДК'уК'у стискуючи в руках умову від 8-го травня 1925 року. А в умові було написано: ДК'уК'у має виключне право видавати і перевидавати 5 років в межах цілого СРСР п'єси „Нова сільрада“ і „Комсомол на селі“ — розміром не більше 2-х друкованих аркушів (п. 1 умови), а далі: „за це право ДК'уК'у виплачує Луговому по 50 карб. за друкований аркуш, що обраховується в 40.000 редакційних (чуєте — редакційних!) знаків, при чому видача гонорару проводиться... тут нічого не було написано і т. д., а в кінці підписи, печатки. Драматург Луговий був певний в собі, в ДК'уК'у і загалом у всьому нашому радянському життю. Ще б пак — це ж він одержав листа від 24/III-25 р. за № 5003 з підписами головного редактора ДК'уК'у Липиценка і відповід. секретаря — Горяка. Писалось у цій бумажці, що п'єси Лугового з репертуарної ради таки вже отримано, і що вони передані редакторату мови. А ось 8-го травня, бач, вже й умова підписана. Поїхав Луговий в свою Устимівку.

Був „чудовий ранок“ ранньо-весняний 1926 року. І пише Луговий листа до Харкова: „Вітаю вас з свого села Устимівки, дорогі товариші з ДК'уК'у і скажіть мені — де мої п'єси: „Нова сільрада“ і „Комсомол на селі?“ Одержали в ДК'уК'у цього листа, зраділи цьому звязкові з низами робітничо-селянськими і почали розписуватися на цьому паперці. Підстарший пише: т. Скаульський! Прошу дати розпорядження вислати авторів авторські примірники п'єс. Арк. Голубченко.“ А Скаульський пише далі: До ЦТВ — прошу видати 25 примірників п'єс: „Нова сіль-

рада" і „Червона Комсомолія“, 2/IV—26 р. (підпис). А ще далі такий надпис: Ц. Комора — відпустити за рахунок редвидаву ДК'уК'у 2/IV—26 р. (підпис). А ще далі: 2-му магазину — по розпорядженню ЦТО — видать (4/II, року не розбереш, підписи — так само).

Був „зовсім нечудовий“ ранок 11 січня 1927 року, коли драматург Луговий писав листа до своєї спілки „Трактор“. „Дорогі товариші, писав він, сповіщаю вас, що своїх п'єс я ще не бачив і не знаю де вони, посилаю вам копію умови і 12 резолюцій різних пом. зам. завів із ДК'уК'у. Може вам таки ближче і може ви таки хоч з міліцією знайдете мої мандрівні п'єси. Бо ось уже 3 роки минуло, як я їх народив, а й досі не бачив своїх дітей. Тюкніть отам у ДК'уК'у, може воно скоріше послухає, а ніж мене — далекого письменника. З селянським вітанням. Луговий“.

Почала тепер спілка „Трактор“ дзвонити в телефони, писати, прохати — де ж таки п'єси ділися...

І можливо, ще не один чудовий весняний ранок буде, а п'єс Лугового він не знайде. Правда, і ціна їм невелика — по 50 крб. за аркуш, але все ж таки...

Карпо Зінківець

ПО ТОЙ БІК КОРДОНУ

(Лист із Львова)

У Львові виходить ціла низка українських журналів переважно цілком ворожих до радянської країни. „Світ“ (або як тут називають — „Галицька помийниця“) призначений для широкої публіки всіх напрямків, читають його здебільшого греко-католицькі попи, їх жінки та прихильники. Видають цей журнал галицькі соціал-патріоти найгіршого гатунку типу І. Квасниці, А. Ганкевича і т. п. Журналу „Світ“ допомагає в його роботі політичний орган „Вперед“. „Літературно-Науковий Вісник“ тримається цілком виразного антибільшовицького напрямку, журнал „Українська бесіда“ — це петлюрівсько-ундівський орган, кривий родич ЛНВ. Виходить ще журнал „Українське мистецтво“ — що обіймає виключно саме малярство.

Цікаві деякі деталі про журнал „ЛНВісник“. Редагує його Донцов Дмитро, відомий український фашист. Цей журнальчик відіграє зовсім малу роль, тираж його 1.000 прим., виходить, правда, акуратно, але мало хто його читає. Акуратність виходу була через те, що друковано його на „кредит“ у друкарні „Наукового Т-ва Шевченка“, тепер же перейшов він до друкарні „Ставропігії“ (в ім'я гасла: „Свій до свого“). Ця друкарня тим знаменита, що працюють в ній страйколоми. Звичайно, можна було думати, друкарня і редакція мало між собою звязані, але в даному випадкові, коли б не отой „кредит“, то й журнал перестав би виходити.

Страшенно здивувала прихильна рецензія на „Світ“ та „Вперед“ в київському журналі „Життя і Революція“ (№ II, 1926 р.). Рецензент вважає ці два соціал-зрадницькі журнали „за визначне явище“. Не пошкодило б рецензентові мати трохи кращі і вірніші інформації про життя по цей бік Збруча.

УТО

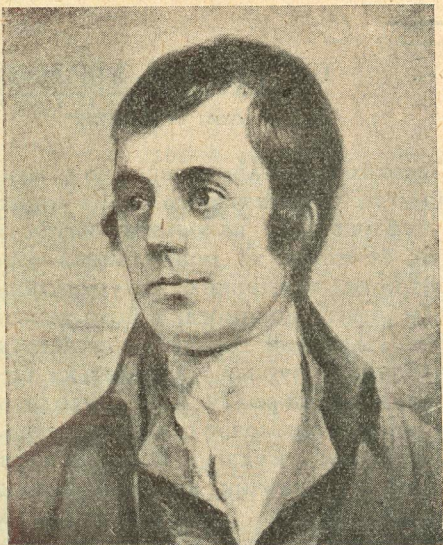
КРИТИКА І БІБЛІОГРАФІЯ

ГЕНІЯЛЬНИЙ ВИМІРУВАЧ

(Роберт Борнс¹⁾)

Шотландський плугатар-поет, Роберт Борнс, не шанував свого здоров'я й помер на тридцятьсьомому році життя. Подібні люди становлять болючу проблему для їхніх друзів, як рівно ж і для критиків — бо ж в мистецьких колах не визнається за добру форму визначування чи встановлювання моральних стандартів. Одначе, в цьому випадку сам Роберт Борнс розв'язав для нас проблему; йому не бракувало нічого що до ясности передбачення чи простоти мови відносно його власних хиб й він сам говорив про власне „самопризирство, гіркіше до пиття, ніж кров“.

Він був одним з семи дітей селянської родини, й родився в бурливий день січня в глиняній хатинці, дах якої зірвала буря в пару днів пізніше після його народження. Він проходив за плугом майже весь свій юнацький вік й писав, що його життя аж до шіснадцятного року було „працею раба“. Ті книжки, що діти спромогались позичити, вони, бувало похапки читали підчас обіду, або ж уривково в полі при праці. Подібним селянським невільникам не признавалось жодних прав що до набування культури, і як вони все таки інколи набували її, то не інакше, як коштом здоров'я, ума і тіла. Роберт Борнс віддавався то меланхолійним пасіям, то знову пересадним пасіям диких ексцесів; він говорить про свої „пасії, ревучі наче демони“. Він був розважним, неспокійним юнаком, розчарованим в фальші й претенсіональностях пануючої релігії. Йому доводилось шукати свого власного кодексу в житті, і цей факт, що він

Роберт Борнс

знайшов його за пізно, щоби врятувати себе, становить для нас не малу втрату.

Цей селянин, працюючи на орендованім ним кам'янистім шматку землі відкрив в собі дар надзвичайної мелодії. Його настрої виливались на зверх у віршах, писаних ним в рідному шотландському діалекті, що тоді уважався за варварську річ, негідну літератури.

Він, бувало, складав ці вірші цілий довгий день за плугом, а відтак, прийшовши до дому, в ночі, він забереться десь на піддашшя й запише їх на папір. Тільки на двадцять сьомому році життя пощастило йому надрукувати їх. Вони появились саме тоді, як його родина була зруйнована й за самим поетом ганяли „блюстителі закону“, намовлені до

¹⁾ Роб. Борнс — відомий народний поет Шотландії, (нар. 1759 року, пом. 1796). Англійці поважають цього поета, як, аналогічно, росіяни — Т. Гр. Шевченка. І що до читання — мова його подій проста, щира, приступна широким колам так Шотландії, як і Англії.
Ред.

того батьком дівчини, яку він покохав. Він каже, що двадцять фунтів стерлінгів, що їх він дістав за перший том віршів, врятували йому життя.

Слава про нього розійшлась по цілій Шотландії. Пізніше він провів рік часу в Едінбургу, де водив навіть якийсь час дружбу з тодішніми знаменитостями. Та довго користуватись їхньою ласкою не довелось, бо рівночасно він підтримував інтимні стосунки з своїми простими, невченими друзями, як рівно ж, о горенько! відвідував шинки. Незабаром він вернувся знову до плуга, на цей раз більш розчарований і огірчений, ніж коли б то не було, проти світа привілеїв та рангів. Це був час, коли велика війна спромогалась отруювати своїх поетів, але Тори¹⁾ були тоді при владі в Шотландії, а „Бобі“ — Борнс був Виг, відтак став республіканцем, що рівнозначило тоді з тим, що зараз є більшовик. Найкраще, на що могли спромогтись любителі його поезії, так це було підшукання для роботи цього вимірувача горільчаних барилців за „княжу платню“ шістьдесять фунтів стерлінгів на рік.

Будучи тоді саме акцизником, Борнс переловив був одного корабля з чотирьма гарматами на ньому; він закупив опісля ці гармати на аукціоні й вислав їх в дарунок тодішній французькій легіслації. Уявіть собі, коли можете, як би так американський акцизний урядовець в 1919 році переслав чотирі гармати радянському урядові! Тоді ви зможете зрозуміти, як мало бракувало тому поетові до того, аби стратити роботу, від якої залежав добробут його жінки та дітей...

Інші поети тодішні корчилися з переляку з нагоди карання на голову короля Люїса й вязали свою долю з реакцією. Але тут ось маємо одного, що стояв при кривджених світа цього, й висловлював їхні почування до самого кінця. Він не є лише національним поетом Шотландії; він являється, помимо перешкод діалекта, голосом селян — рабів всього англійського світа; коли то він пише, що „ранга є лише печаттю гвинеті“, то він являється голосом робітничого руху Англії й демосу Америки. Його твори любить простий народ; ви б здивувались, переконавшись, як широко вони розійшлися серед бідняків — можливо ширше, ніж яка інша поезія.

Люди знали його голос, вони знали це серце, з всією його любов'ю й зненавистю, з його прагненнями й болями. Немає жодного чоловіка, що вийшов з рядів трудящих мас, що сам поставив себе на ноги, який би так повністю і так ясно висловив їхні почування. І зауважте, що він мав не тільки красу й захоплення, але й ясне передбачення й силу ума; він міг думати за свій народ як рівно ж почувати враз з ним.

Та що ж, коли подібна людина піячила й знищила себе; це рівно ж є частиною робітничої трагедії. Він заплатив за це ціну, яку робітники платять, і життя не подарувало йому й частини страждання та ганьби, а ні також він не заощадив собі жалю. Він написав свою власну епітафію, в якій говорив про себе як про „убогого мешканця долу“, й зарекордував, що „необдумані дурущі поклали його низько й заплямили його ім'я“. Тому, що немає духовної цінності більшої ніж чесність, осуд його земляків поставив його високо й вкоронував його ім'я безсмертністю²⁾.

Ап. Сінклер

Нью-Йорк. 19 січня 1927.

(З англ. перекл. Ев. Крук)

¹⁾ Політична партія, що саме в той час була при владі і ворогувала з партією „Виги“. Але обидві ці партії були одної породи — капіталістичні. Ред.

²⁾ Цікаву оцінку Р. Борнса знаходимо у Т. Шевченка, що так про нього писав: „А Борнс усе таки поет народний і великий. І наш Сковорода таким би був, як би його не збила з пливу латинь, а потім московщина“. (Твори Т. Шевченка. Том 2. Видання В. Яковенка, 1911. Стр. 84). Ред.

АРТЮР РЕМБО

Артюр Рембо — цей „більшовик“ французької поезії, як звуть його „кляртевці“ й інші критики, — вважається основоположником французького верлібру.

Його книжка „Сезон у пеклі“ з'явилась 1873 р. і була безперечно літературним вислідом повстання Паризької комуни, учасником якої був сам А. Рембо.

На цей же час і припав розвал французького парнасізму, звідки черпають мертву воду ще й досі наші неокласики. Паризька комуна була тим колуном, що розрубав альтанку парнасізму, куди ховалась розчарована

Артюр Рембо

(з порт. роботи Ф. Валлотона)

дійсністю французька буржуазія. Урбанізація міста — газ, електрика, телеграф, взагалі машинізм — знаменували собою не тільки зміну побуту, але й головне — зростання пролетаріату, — а ці факти й висунули в поезії новий складніший ритм, що почав носити назву верлібру.

Коли у Рембо й траплялись на початку сонети, то вони розривали всі канони, як добором слів, так і самим змістом.

Рембо, наприклад, з геніяльною майстерністю міг в сонеті описувати те, як ськаються в голові, як за смачним сьорбанням слини тріскає воша. Для свого часу це був підриг парнасізму з середини і глузування з нього. І не даремно тоді буржуазія звала Рембо „проклятим поетом“, що руйнував її парнаську схованку.

Таке приблизно зробив і Франко у своїх „Тюремних Сонетах“, увівши такі слова, як „клоака“, „срач“ та ін.

Але основна роль Рембо полягає в тому, що він один з перших занотував індустріальні риси мійського побуту, відозвавшись на такі теми, як „Город“, „Метрополітен“, „Пароплавання“, відчув ролю хемії, машини і взагалі нових сил, що перебудовують світ.

Звідси і його верлібр, що часто носить в собі перехідні форми від метру до прози, а також гостра образність мова. В цьому він, по відзиву сучасної критики, є батьком, не тільки футуризму, чи унанімізму, але й експресіонізму, імажинізму, дадаїзму, аж до форм новітньої пролетарської поезії включно, як от у Бехера, Гільбо та ін.

Нижче ми подаємо наш переклад двох верлібрових віршів Рембо та його розмову зі споминів Е. Деляйе, що в уривках була уміщена в статті журналу „Клярте“ № 79 за грудень 1925 — січень 1926 р.

АРТЮР РЕМБО

Рух

Рух спаду безмежного потоку, роздвоєний
вобабіч виступом стрімчастим,

Бездня поруч бортів,
Бистриня розлому вод,
Грандіозний пробіг течії —
Притягають невимовним блиском
І хемічною новизною
Мандрівців оточених смерчами долин
І штормом.

Це завойовники світу,
Що шукають для себе хемічних багатств;
Спорт і комфорт мандрують укупі з ними;
Вони везуть на цьому кораблі
Досвід рас, клас і звірів:
Спочинок і божевілля
У зливному світі
В жахливі вечори вивчань.

Тому, що балачка посеред пишнот крові, квіток,
огню й дорожінностей різних,
Загальні рахунки на цьому летючому бортові.
Здається кружляють, як дзига понад рухомим
гідравлічним шляхом,
Жахлива жадоба дознаватись, сіючи безмежно,
Гонить їх в гармонійний екстаз
Та в героїзм одкрить.

В атмосферичних пригодах самих найдивовижних
Юна пара скривається до ковчегу любитись,
— Чи це не первісне дикунство, яке вибачають?
Оспівують і превозносять.

Морське

(Маріна)

Колісніці срібла й міді,
Носи зі сталі й сребра
Збивають піну,
Підривають шари білявих колючок.

Живі рухи рівнини водяної
І велетенські сліди припливу
Ідуть вигинасто на схід
До колонади лісу,
До тих палів на насипу берега,
Що його кут ударено вихорями слява.

Розмови Рембо

... „Ми повертались замислившись; Рембо, як і завжди в хвилини зворушень, бурчав та бормотав:

— Необхідно зруйнувати... Потім оживляючись, тоном читким і глузливим:

— Є старі дерева, які треба зрубати; є вікові тіні, любязний звичай яких ми загубимо.

— ??

— Це самий суспільний лад. Тут пройдуть сокири, пилки і нівелюючі вальці. Кожна западина буде закидана, кожний горбок — зрівняно з землею, покручені дороги стануть прямі і кострубатість буде згладжена.

Будуть знищені особисті багатства й індивідуальна гордість буде принижена. Людина більш не зможе сказати: „Я могутніший, багатший...“ Гострооку заздрість і тупе зачарування замінять...

— ??

— Мирною згодою, рівністю, працею всіх для всіх.

— Значить будуть виробляти тільки необхідне?

— Я на це й розраховую.

— Але ж це буде світова посередність. Ми більше не матимемо роскоші, мистецтва, краси, величності.

Тоді він зірвав на краю дороги першу ліпшу квітку, що попалася під руки, — це був деревій (кривавник), махрова квітка, що живе до заморозків.

— Дивись. Де купиш ти предмет роскоші чи мистецтва мудріш збудований? Коли всі наші соціальні установи зникнуть, природа буде нам завжди пропонувати в безконечних варіаціях мільйони дорожностей. І яку „величність“, яку „красу“ бачиш ти в брутальній алчності та в ідіотському тщеславстві? Чи ти будеш і далі страждати, бачучи ламаннями милох пружин сучасної дійсності?

— Що було відповіді?.. Звичайно, це було безумно прекрасним“.

Деляйє описує радість Рембо після 21 березня 1871 р. — дня утворення Центрального Комітету в ратуші міста...

„Іноді натрапляли на каменяра, довірливого й цікавого робітника, який мав бажання поговорити, почути новини. Бо ж за минулі місяці пройшло стільки хвилюючих подій... Чи це ще не скінчилось?.. А що буде, що буде далі?..

Дуже чуло з нею чутливістю мови, яка дозволяла йому вмішуватись у щозавгодно, Рембо говорив їм про комуністичну революцію: народ повстав за свободу, за хліб... ще одно зусилля і він стане цілковитим переможцем... робітники всі бідні, всі солідарні... треба повстати скрізь...

Чоловік спочатку слухав з зацікавленням, потім з заворушенням; далі схилив чоло замислившись, брав свою лопату, продовжуючи перевертати каміння і тихо ричав, хитаючи головою: „У ваших словах є правда“...

Валеріан Поліщук

НОВА ПЕРЕКЛАДНА ЛІТЕРАТУРА

1. **Джекобс**, „В. Сновидець“, переклав П. Тенета. Загальна бібліотека. Книгоспілки. Т. 5000. 56 с. 20 коп.)

2. **Г. Велз**. „Таємниці таксидермії“. Оповідання. Переклав А. Раствацький, Книгосп., 1926, 72с. ц. 20 к. Загальна бібліотека.

3. **Ж. Дюамель**. „Бенгальський зяблик“, Оповідання. Переклад А. Раствацького. Те ж вид., 63 с., 20 к.

4. **Джек Лондон**. „Мапуїв будинок“. Оповідання. Переклав з англійської мови І. Попов. Те ж вид. 108 ст. 30 к.

Ідея подати українському читачеві зразки закордонного письменства — надзвичайно вчасна. Правда, російські видавництва заповнюють ринок перекладними творами теж, але то переважно повісті й романи чи цілі збірки оповідань, чому й по ціні вони малоприступні, та й вимагають для прочитання багато часу, що його так мало має робітник, службовець, учень, то-що. Через це невеличкі збірки оповідань не більше 3—4 арк., як у даному разі, — слушне особливо, коли вони характерні для письменника і вміло підібрані з ідейного та художнього боку.

У „Сновидці“ кухар морського судна випадково побачив сон, що матрос Біль Фостер зламав ногу, і з ним так і сталося. Той його побив за наврочення, але кухар переконався у своїх пророчих здібностях, таємничо розповідав свої нові сні й одержував нахлобучку за всі нові нещастя. Хлопчина Джозеф, бажаючи розлучитися зі своєю нареченою, прохає сновидця побачити відповідний сон, але okazується, що Емілія, так її звали, одержала спадщину від тітки, і розчарований Джозеф знову мстить на сновидці.

Тут нема глибини, є елементи утрировки, що місцями смішать, хоч гумор і блідуватий.

В таких же тонах і друге оповідання — „Іспит“. Артур Герд, щоб помститися коханій — Емі Сміт — вирішив утопитися в морі. Штурман Дікс, нагодившись на це, радить йому просто окунутися на березі моря й піти до неї, він же згоджується назватися спасителем. Для правдоподібності довелося окунутися обом. Та все ж Еммі закохується в героя-спасителя, і Артур, навіть розкривши брехню, не може добитися взаємності і, зганблений, залишає закохану парочку під протектором папаші.

Остання історія, „Альфів сон“, дуже ідилічна, розповідає про 60-тирічного Джорджа Гетчарда, що мусив залишити багату спадщину небожеві Альфу, чому той і дбав, щоб у нього не заводилися молоді економки. Але раз прибувши з морської подорожі, він застає біля дядька місис Пірс, що була нанята на місце померлої старої економки. Та не тільки це, він узнає, що вони вже листуються (в одному будинку живучи), цілуються, милуються і мають одружитися, хоч дядько не від того, щоб спекатися від несподіваної коханки. Небіж приводить товариша, що повідомяє економку, ніби її чоловік не помер, а живе в Австралії. Але вдова спростовує інтригу, і шлюб одбувається.

Як бачите, в цих оповіданнях нема будь-якої ідейної установки. Це все — звичайні мережива буржуазної макулатури, що нею заповнені й європейські кінофільми і численні сторінки романів та повістей.

Подібну цій книжечку можна прочитати хіба у годину відпочинку, щоб трохи посміятися над дотепами та ситуаціями, хоч перший у передачі українського перекладача нерідко звучать трохи натягнуто й штучно. В таких випадках може не таку вагу має перекласти дослівно напр., „Він утратив разом 10 галонів найкращого гіркого елю й свою чудову економку“ на — 40 с., — невідомо чому й як. Конкретне означення, за властивостями української мови, влучне скористання народніх прислів'їв, образної народньої мови, своєрідної лексики, — може багато скрасити твір, навіть у перекладній передачі. Але чи варто марнувати працю і заходи на таку саме літературу? Слід було б пильнішу увагу звернути на підбір матеріялу, щоб широкий читач, до рук якого переважно попадає тиме ця книжечка, мав би дійсно корисну, з боку художньої форми і змісту, поживу.

Трохи авантурний характер носять оповідання Г. Велза (Уельса?). У його елемент фантастики переплітається з комічними пригодами й персонажами. От знавець справи набивання опудал птахів, що їх рідко можна зустріти або й на світі зовсім не було. („Таємниці таксидермії“). А ось де маніяк, що, готуючи діаманти, лишився без копійки грошей, на голодній дієті „(Людина, що робила діаманти)“. Цікаво замальована й невдала спроба пастора випробувати свою сміливість, залізши через вікно вночі в чужий будинок, щоб потрапити в лабеті дійсного грабіжника („Вакації інстера Ледбетера“). Цілком фантастична пригода товстої людини, що за рецептом загубила зовсім вагу й, як пухир, почала літати під стелею. Всі ці оповідання вдало задумані, мають і комічні ситуації й елементи науковости, дійсно зацікавлюють і характерні для письменника, що здавна виступає з творами цього жанру.

Так само влучні для гуманіста Дюамеля не тільки малюнки життя дон-жуанів, що несподівано попадають, шукаючи будинку розваги, в осередок злиднів проституції („Бенгальський зяблик“). Характерна для нього, як стилізація і „Патетична мандрівка“, з пригодами молодих авантюристів, що блукають по світу, змагаючись, хто більше вип'є білого вина чи пива, й попадають врешті в лапи фанатичного натовпу, ті надавали їм стусанів за те, що не зняли шапок перед процесією. Висо-

кий штиль робить комічне вражіння й дотепно висміює темряву людську. Так само люди гублять своє обличчя розумних істот, збираючи на березі консерви в коробках, і зовсім забувши про персонал розбитого на морі судна, що тоне на їхніх очах. Почувається, що так і повинен реагувати на подібні факти письменник, який дав прекрасні оповідання на антимілітаристичні теми („Цивілізація“).

Легко пізнати Дж. Лондона в прекрасних малюнках океанської стихії; перед нею такими мізерними здаються людські прагнення до багатства, до власного житла, яке кожної хвили може бути знесене поривом гуригану („Мапуїв будинок“). Але в людині навіть перед пащею акул на хвилях океану, що трощить судна, може залишатися здатність на любов і людяні вчинки, хоч би це був і дикун Ото („Поганин“), чи обідраний правитель острова, що самовіддано спасає судно в огні („Мак-Коїв правнук“). Письменник усюди тут лишається вірним собі. Він оптимістично споглядає світ навіть тоді, коли на його очах гинуть тисячі людей, і читача може захоплювати теж ця велич природи в його передачі.

Мимо деяких помилок що до українського стилю, синтакси, що пояснюються певне неуважністю, ці книжечки викликають симпатію з боку читача. Можна тільки побажати, щоб коротенькі характеристики - передмови доповнювали суцільність його вражень і стимулювали до глибшого обізнання з письменником.

I. Капустявський

РЕЦЕНЗІЇ

Чернявський М. — Твори т. I „Рух“, 1927 р. 277 стор., 1 крб. 60 коп. З портр.

У першому томі вміщено аж 21 твір цього „могикана“ української літератури. Всі оповідання — це літературна продукція досить таки давніх часів (1886, 1893, 1903, 1904 і т. п. роки). Можливо, що окремі оповідання М. Чернявського цікаво було б ще й тепер перечитати, але тільки хіба окремі, зібрані ж усі підряд вони особливої художньої вартости не являють і загалом до кінця оцю товстеньку книжку навряд чи хто дочитає. Це не означає, що Чернявський не вміє обрати собі теми, навпаки — він для своїх оповідань бере матеріял з різних сторін життя (семінаристи, попи, пани, литвини - плотовці, залізничні службовці, службовці установ, з життя в'язнів, з єврейського життя, з побуту арабського і т. п.). Здавалось би, що такий широкий діапазон тем мусив мати й відповідну художню обробку. Але М. Чернявський не вміє підмітити в житті цікавого, типового з психологічного боку, не вміє вчасно і повно закінчити сюжет свого оповідання, не розраховує на ті рефлексії, що їх він викликає у читача, і задоволення, якого зрештою він своїм твором не дає. Майже від кожного оповідання залишається неповне вражіння, ніби автор не встиг дописати, обірвав і не зробив своїх висновків. Ось чому його малюнки часто нудні, надумані, події, про які розповідається, логично і психологічно не вмотивовані. Особливо ці хибі помічають тепер, в умовах нашого швидкого життя, коли на перше місце читач висуває вимогу дати йому твір з яскравою фабулою, різними пригодами героїв, з швидким темпом розгортання події.

До кращих оповідань ми б віднесли „Собака“, де цікаво показано жорстокість людини до собаки і контрасти людського життя. Цікаве оповідання „Степовий сокіл“ — сцена на ярмарку і розмови про крадіжки. Сильне вражіння робить оповідання „Кінець гри“ — про розбещену жінку лікаря. Спробу дати сюжетне оповідання (хоч і не зовсім вдало) маємо в оповіданні „На волю“ (невдала втеча в'язнів з тюрми). Чи не найкращими треба визнати два великих оповідання: „Темрява“ та „Горе переможеним“. Перше малює побут селян, що „підробляють“ крадіжкою рельсів на залізниці. Виїхавши по рельси ніччю під велику хугу вони забрали рельси, покалічили діда - сторожа, але потім заблудились, ледве не замерзли, скинули рельси. Врятували їх люди сусіднього села, куди їх одубілих привезла сама коняка. Найцікавіше тут місце — це розмови діда - сторожа зі своїм онуком.

В другому оповіданні показано двох попів, що з наказу архиєрея мусять відбувати кару в монастирі. Попи не витримують монастирського життя. Один, діставши листа про хворобу дітей, їде прохати архиєрея про відпуск, і коли той не дає, плює на все і біжить до сім'ї. Другий — хворий на сухоти і п'яниця — божеволіє в монастирі і вмирає.

Маленькі твори — переважно образки, імпровізації та легенди не уявляють цікавості.

Не можна обминути обкладинки книжки. Вона якась така нечупарна, аляпувата. Невже не краще було б дати звичайну просту обкладинку, без різних отих викрутасів, що чомусь полюбилися художникові Москаленкові?! До книжки додано гарного портрета, датованого 2/1 — 27 р.

Мих. Биковець

ПОЧТОВА СКРИНЬКА

Май-Дніпровичу (Криворіжжя). „Вітер Криворіжжя“ передали до редакції „Робітничої газети Пролетар“. „Дніпросонце“ піде в нас. „Пам'яті“ — не піде.

Гейлер Б. (Вінниця). Раді б ми вам дати „товчок“ і „полити воду“ на ваші спроби, але в них самих ще дуже багато води. От хоч би цей уривок:

Молотом били
Залізо кували
Наче громом вдара
Хліба
Сіли

Землю обробляли і т. д. і т. д.

Так можна писати без кінця. І чому ви вважаєте це за поезію? До друку не годиться.

Варич Д. (с. Павлівка), **І. С.** (Гумань), **Пааш Г.** (Кам'янець), **М. Пронченко** (с. Покровське), **Василенько П.** (с. Тумиголово), **М. Портянка** (с. Кішинька), **Комашкин** (м. Слав'янськ), **Соловей І.** (с. Шамраївка), **Сількор Шевченко** (с. Кирилівка), **Рудний П.** (с. Сміла), **Куриленко Ів.** (М. Дівиця), **Сірош Хв.** (с. Іванків, Київщ.), **Канюк Г.** (Н. Санджари, школа) — надіслані твори до друку не ухвалені.

Пронченкові М. (с. Покровське). Передихніть трохи, товаришу, і нам дайте спокій. А то закидали нас доплатними листами з своїми слабкими віршами. Ми вже не один раз казали вам — вчіться і як слід обдумайте своє писання. А ви знову: „Сплітались гострі мечі, шаленно криця реготала, завзято билися бойці, довкола смерть вітала“ і т. д. Не віримо, що отаке було з вами. Це — в давні часи, а тепер війна не така. Придивляйтесь до життя і „не рубайте з плеча своїм мечем“ (і де він узв'яз у Вас?).

Кутовому К. (с. Ташлик Черкащ.) Пишіть: „у нас ніхто вашого журналу не випикує“, — а чому? Ось хоч би й Ви — вірші шлете, а навчитися, як їх писати, не дуже

дбаєте. Того пакунку віршів, що і в конверт не влезить, зачекайте посилати, а дістаньте де книжок та добре підчитайте їх, щоб вірші Ваші були кращі, як зараз. Тож в нашому „Плужанині“ ми даємо поради, що читати та як набувати собі більшої письменницької кваліфікації. Не цурайтесь ж журналу і другим радьте його передплачувати. Повірте, так більше толку буде. Вірші ваші пішли в кошик.

Омельченко П. Ви пишете:

„Замотаю голову баршиком мрійности і піду в майбутнє навпростець — дорогою фантазій. Може обмину невторований шлях дійсности, або хоч вкорочу в інакшім разі“.

Цього надуманого і штучного вступу не врятовують і далшні рядки вже й зрозумілішої прози. Ця штучність псує й інші ваші вірші. Пишіть простіше.

Терещенко (Лубні). Хиби ваших „Пісень колективу“: дуже багато солодкості й здрибнілості, цілком зайвої: „істочки“, „земельці“, „стебельці“, „рівненько“, „плужком глибоченько“, навіть „борінкой“. Останнє слово: як рима до нього „тінкой“ свідчить, що й з мовою у вас не гаразд. А спробуйте прочитати голосно такий рядок:

Гаразд й вогкість заховаєм —
сполучення зд й в вимовити неможливо. „Колектива“ і як раз його „колективного“ життя й праці в ваших віршах не видно. А загалом вірші слабкі. Вчіться.

Рекунові І. М. (Новий Буг). „Об'ява“ має деякі дотепні місця, але загалом повторює „Концерт-монстр“ вміщений уже в „Плужанині“ торік і втратила свою актуальність. Її доцільніше б умістити у місцевій стінгазеті. Журнал: „Сільський театр“ виходить — адреса, Харків, вул. Артема 29, Наркомосвіта. П'єси, що до нас автори надсилають, ми передаємо до Репертуарної Ради. Там і ваша. „Учитель“ використати не довелося.

ЗМІСТ № 5: **М. Дієв** — Плавні (опов.) — 1; **М. Баюканський** — Щастя Мек-Кенглі (опов., перекл. з англ. М. Ірчана) — 5; **Юр. Будяк** — Мініатюри (Перешкода. Місто зруйноване. Чудовисько більшовицьке) — 9; **Юр. Жилко** — Дніпрельстан (поезія в прозі) — 11; поезії: **Ол. Ведміцького**, **М. Годованця**, **М. Тарновського**, **П. Тищенко**, Балада **О. Ернста** — (22) — 12; **Т. Осадчий** — По цензурних шламбаумах (спогади) — 13; статті: **М. Сулима** — Про Шевченкову мову — 16; **Гр. Майфет** — Англійські переклади з Шевченка — 19; Теорія ілі техніка: **Дм. Загул** — Де що про баладу — 23; Література й школа: **І. Кремяньська**. Про літературу в педтехнікумах — 27; **В. Різниченко** — Голос малечі — 29; Поточні нотатки: **Мих. Биковець** — На могилі Т. Шевченка — 31; А гов-п'єси! — 34; **Уто** — По той бік кордону — 35; Критика й бібліографія: **Ап. Синклер** — Геніальний вимірювач (про поета Р. Борнса — 36; **В. Поліщук** — Артур Рембо — 38; **Ів. Капустякський** — Нова перекладна література — 39; Рецензії: **Мих. Биковець**, **Гр. Михайлець** — 41; Хроніка: На Україні, за кордоном. Почтова скринька — 43 — 44.
В № — 13 ілюстрацій: На обкладинці барельєф Т. Шевченка, в тексті: **М. Дієв** (1); **Ол. Ведміцький** (12); **Т. Осадчий** (13); Відкриття пам. Шевченкові в Полтаві (17); група Плужан (26); пам'ятник Шевченкові, хата на могилі і барельєф (30, 31, 32), **Р. Борнс** (36); **Ар. Рембо** (38).

Видає: **ЦК Плуга**

Редагує: **Редколегія**

Відповідальний редактор **С. Пилипенко**

Укрголовіт № 556. 1927. Перша друкарня ДВУ ім. Г. І. Петровського. Зам. № 933. Тир. 1500.

1756203

ПРОДОВЖУЄТЬСЯ ПРИЙОМ ПЕРЕДПЛАТИ НА 1927 РІК

НА ДВОХТИЖНЕВИЙ ІЛЮСТРОВАННИЙ ЛІТЕРАТУРНО-
ХУДОЖНИЙ І КРИТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

„ПЛУЖАНИН“

Орган Спілки Селянських Письменників ПЛУГ

РЕДАГУЮТЬ: Биковець М., Загұл Дм., Лебідь М., Павів Ан., Пилипенко С.

В ЖУРНАЛІ ПОСТІЙНІ РОЗДІЛИ: 1. Красне письменство. 2. Теорія і літтехніка. 3. Література і школа. 4. Організація літруху. 5. Поточні нотатки. 6. Наш побут. 7. Закордонна література. 8. Критика. 9. Бібліографія. 10. Хроніка. 11. Гумор. Шаржі. Сатира. 12. Листування.

Кожне число в 32 — 40 стор.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:

На 12 міс. (24 №№) — 4 крб. 80 коп. На 3 міс. (6 №№) — 1 крб. 50 коп.

На 6 міс. (12 №№) — 2 крб. 70 коп. На 1 міс. (2 №№) — 50 коп.

Окреме число — 25 коп.

Безплатний додаток дістають передплатники: річні — 2 книжки, а 1/2 річні — 1 книжку з бібліотеки «Весела книжка» — видання «Плужанина».

За минулі роки редакція має: за 1925 рік — №№ 4, 5 і 6 — по ціні — 20 коп. за №. За 1926 год — 8 №№ — по ціні — 25 коп. за №. Комплект за 1926 рік (9 №№) — 2 крб. 60 коп. (в палітурках).

Комплект за обидва роки в палітурках — 4 крб. (з пересилкою).

ПЕРЕДПЛАТУ НАДСИЛАТИ НА АДРЕСУ:

ХАРКІВ, Пушкінська, 24. „ПЛУЖАНИН“

УКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДЧИЙ ІНСТИТУТ КНИГОЗНАВСТВА

ПРИЙМАЄТЬСЯ ПЕРЕДПЛАТА НА 1927 РІК

на науковий часопис книгознавства

БІБЛІОЛОГІЧНІ ВІСТІ

(У РІК ВИДАННЯ)

ПРОГРАМ ЧАСОПISУ: Статті та інші праці з питань теоретичного та прикладного книгознавства: Теорія книгознавства, Бібліографія, Бібліотекознавство, Історія книги, Бібліофілія, Книжкова справа (видавнича, друкарська й книгарська) і т. п. Рецензії. Хроніка бібліологічного життя України, РСРР та закордону

Часопис виходить чотири рази на рік,
розміром 5—6 друк. арк. кожне число

ПЕРЕДПЛАТА З ПЕРЕСИЛКОЮ:

на 1 рік	3 крб. —	{	За кордон: на 1 рік	2 дол.,
на 6 міс.	1 крб. 50 коп.		на 6 міс.	1 дол.,
Окреме число 1 крб.			Окреме число 75 цент.	

В коморі Редакції в обмеженій кількості є „Бібліологічні Вісті“ за 1923 р. ч. 4 — 1 крб.; за 1924 — 3 крб.; за 1925 р. — 3 крб. 35 к.; за 1926 р. — 3 крб. Пересилка за рахунок редакції

Адреса редакції: Київ, Пушкінська, 8, пом. 8, тел. 17-43, Український Науково-Дослідчий Інститут Книгознавства. Представництво для РСФРР: Ленінград, Мохова, 27, п. 25, тел. 185-65, проф. М. М. КУФАЄВ (Представництво Центральної Книжкової Палати РСФРР).